

TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION USLUBLARNI ISHLAB CHIQISH VA JORIY ETISH

Satimboyeva Xurshidaxon Anvarjon qizi

University of economics and pedagogy NOTM assistent o`qituvchisi

G`ulomjonova Asaloy

*University of economics and pedagogy NOTM maktabgacha ta`lim
yo`nalishi talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim jarayoniga innovatsion usullarni ishlab chiqish va joriy etishning ahamiyati o'rganiladi. Bu rivojlanayotgan ta'lim tendentsiyalariga doimiy moslashish va zamonaviy texnologiyalar, interfaol ta'lim yondashuvlari, shaxsiylashtirilgan o'qitish va hamkorlik platformalarini birlashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Innovatsiyalarni qabul qilish orqali o'qituvchilar talabalarning motivatsiyasini, tanqidiy fikrlashni, muammolarni hal qilish ko'nikmalarini va umumiy akademik ko'rsatkichlarni oshiradigan dinamik va qiziqarli o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Kalit so'zlar: rivojlanish, innovatsion usullar, o'quv jarayoni, moslashish, zamonaviy texnologiyalar, interfaol ta'lim, shaxsiylashtirilgan o'qitish, hamkorlikdagi platformalar, talabalarni rag'batlantirish, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish.

Annotation: This article explores the significance of developing and introducing innovative methods in the educational process. It emphasizes the need for continuous adaptation to evolving educational trends and the integration of modern technologies, interactive learning approaches, personalized instruction, and collaborative platforms. By embracing innovation, educators can create dynamic and engaging learning environments that enhance student motivation, critical thinking, problem-solving skills, and overall academic performance.

Keywords: Development, Innovative Methods, Educational Process, Adaptation, Modern Technologies, Interactive Learning, Personalized Instruction, Collaborative Platforms, Student Motivation, Critical Thinking, Problem-solving.

Аннотация: В данной статье исследуется важность разработки и внедрения инновационных методов в образовательный процесс. В нем подчеркивается необходимость постоянной адаптации к меняющимся тенденциям в области образования и интеграции современных технологий, интерактивных подходов к обучению, персонализированного обучения и платформ для совместной работы. Внедряя инновации, преподаватели могут создавать динамичную и увлекательную среду обучения, которая повышает мотивацию учащихся, критическое мышление, навыки решения проблем и общую успеваемость.

Ключевые слова: Развитие, Инновационные методы, Образовательный процесс, Адаптация, Современные технологии, Интерактивное обучение, Персонализированное обучение, Платформы для совместной работы, Мотивация учащихся, Критическое мышление, Решение проблем.

Jamiyatimizda iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy, madaniy sohalarda bo'layotgan o'zgarishlar kelajakda mamlakatimizning intellektual imkoniyatlarini belgilab beruvchi va uni rivojlantirishning asosiy sharti hisoblangan ta'lim tizimiga ham bog'liq ekanligini hisobga olish kerak.

Shu bilan birga intellektual salohiyatning o'sishi, sifat darajasida rivojlantirish nafaqat ta'lim samaradorligining oshishiga, shu sohadagi tizim takomillashuviga o'z ta'sirini o'tkazibgina qolmay, balki mazkur ijtimoiy tizimning barcha sohalarini o'sishiga ham sezilarli darajada ta'sir etadi. Shuning uchun ham bugungi kunda ta'limdagi strategik yo'nalishlardan biri ta'lim muassasalarining innovatsion faoliyati asosiy omil sifatida belgilab berilayapti.

Ta'lim tizimini isloh qilishning zarurligini tushunib yetish, amaliyotda ta'lim muassasalarini innovatsion jarayonlarga qo'shilishini taqozo etmoqda, o'zini yaratish imkoni mavjud innovatsion maydonda ko'rish va eng muhimi aniq yangiliklarni o'zlashtirishdan iborat. Bu holat bugungi kunda o'ta dolzarbli bilan muhimdir, chunki, ushbu jarayon (innovatsion jarayon) ta'lim muassasalarini yashash sharti (bevosita va ko'chma ma'noda ham), kelajak avlodlar va pedagoglar jamoasining aloqalarini ijtimoiy himoyalash sharti bo'lib ham xizmat qiladi. Hayot ta'lim muassasalari oldiga yangi, mumkin bo'lmagandek tuyulgan vazifalarni, ya'ni eskichasiga ishlab turib, aniq yangiliklarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etishni oldimizga qo'ymoqda.

Barcha yangiliklarga o'ta ehtiyotkorlik bilan yondashadigan, o'tmish boyliklarga, tajribalarga e'tiqod ruhida tarbiyalangan, stabillikni yoqtiradigan keksa avlodni, shuningdek hech qanday o'zgarishlarni xohlamaydigan pedagoglarni ham tushunish mumkin. Bunday holatda "innovatsion jarayonlar orqasidan quvish" bugungi kun hayotimizning ajralmas qismi ekanligini ham tushunish zarur. Xohlaymizmi yoki yo'q bizning ta'lim muassasalari devorining orqasida bozor va bozor munosabatlari jarayoni ketayapti. Bu jarayon to'g'ridan-to'g'ri bizga tegishlidir, chunki ta'lim muassasalari o'rtasidagi raqobat tushunchasi ularni raqobat qobiliyati, ta'lim sifati, ijtimoiy buyurtmalar bularning hammasi turmushimizga kirib kelayapti.

Bu jarayon biz yashayotgan muhit, hayot tarzi ekanligini har doim xis etib turishimiz kerak. Bu jarayonga qarshi turish befoyda va havflidir. Biz tanlash imkoniyatiga ega emasmiz va ushbu tezkor jarayon (quvish jarayoni) da ishtirok etishga majburmiz. Mazkur jarayonda eng muhimi aql bilan, foydali tarzda, o'z tashkilotimiz uchun ishtirok etishdan iborat. Ko'pchilik 7 mutaxassislar fikricha,

o'zgarishlarga qobiliyat, bugungi kunda rivojlanishning hal qiluvchi omili, u yoki bu ta'lim muassasalarining raqobat qobiliyatini ta'minlovchi asosiy omil deb hisoblaydilar.

Bugungi kunda maktab va oliy ta'lim tizimidagi an'anaviy va ommaviy ko'rinishdagi ta'lim va tarbiya jarayonlari o'rniga ta'lim muassasalari rivojlanishida o'ziga xos yangilik bo'lib innovatsion jarayonlar kirib kelmoqda. Innovatsiya (in-“lik”, novus-“yangi”) yangilik kiritish, yangilik degan ma'noni anglatadi. “Innovatsion ta'lim” deganda odatda o'quv jarayoniga yangi (foydali) elementlar olib kirish tushuniladi. Shuning uchun ta'lim tizimida innovatsiya o'zgartirish bilan bevosita boo'liq. Bunday o'zgartirishlar ta'lim tizimining: - maqsadiga, mazmuniga, metod, texnologiyasiga, tashkil etish shakli va boshqaruv tizimiga; - pedagogik faoliyatdagi o'ziga xoslik va o'quv-bilish jarayonini tashkil etishga; - ta'lim darajalarini nazorat qilish va baholash tizimiga; - o'quv-metodik ta'minotiga; - tarbiyaviy ishlar tizimiga; - o'quv reja va o'quv dasturlariga; - o'quvchi va o'qituvchi faoliyatiga boo'liq. Yangilik tarixiy aspektda nisbiylik ahamiyat kasb etadi. Yangilik aniq tarixiy xarakterga ega, ya'ni o'z vaqtdan oldin paydo bo'lishi mumkin, o'z vaqtida me'yor bo'lishi yoki eskirishi ham mumkin. Maktab yoki oliy tizimning rivojlanish jarayonida, ehtimol ta'lim tizimi butunicha: - absolyut yangiligi (o'xshashi, prototipning yo'qligi); - nisbatan yangiligi; - o'ziga xos, ixtirochiligi ko'rinishidagilar hisobga olinadi. Yangilik xillari (tiplar) maktab va oliy tizimda turlicha asoslarga ko'ra guruhlanadi: Birinchi klassifikatsiya (guruh) yangiliklarni kiritish, maktab va oliy tizimda sodir bo'ladigan pedagogik jarayonga aloqadorligi bilan asoslanadi.

Ushbu jarayonni tushunishga tayanib, quyidagi ko'rinishdagi yangilik xillarini ajratish mumkin: - ta'lim maqsadi va mazmuniga; - pedagogik jarayon metodikasi, vazifalari, usullari, texnologiyalarga; - ta'lim va tarbiyani tashkil etish shakllari va vositalari; - rahbariyat, pedagog va o'quvchilar faoliyatiga. Ta'lim tizimiga ikkinchi klassifikatsiya (guruh) yangilikni kiritish masshtabi (hajmi) belgisiga asoslanadi. Bu yerda quyidagi o'zgarishlarni ajratish mumkin: 8 - bir-birlari bilan boo'liq bo'lmagan lokal va alohida (bir tomonlamalilik); - kompleks, o'zaro bir-biri bilan boo'liq; - butun maktab va oliy tizimni qamrab oluvchi, tizimli. Uchinchi klassifikatsiya (guruh) innovatsion imkoniyatlarga qarab amalga oshiriladi. Bu holatda e'tiborga olinadi: - ta'lim dasturlari, o'quv rejalar, tuzilmalarni takomillashtirish, ixtirochilik, ko'rinishlarni o'zgartirish bilan boo'liq ma'lum va qabul qilinganlarni modifikatsiyalash; - kombinatorlikka (o'zgartirishlar) xos yangilik kiritish; - radikal o'zgartirishlar. Yangilik kiritishning to'rtinchi klassifikatsiyasi (guruh) oldingilariga nisbatan belgilariga asoslanib, guruhlanadi. Bunday yondashuvda yangilik o'rin almashuvchi, bekor qilinuvchi yoki ochib beruvchilarga qarab belgilanadi. Bu holatda maktab va oliy tizimda yangilanish manbai sifatida: - mamlakat, region, shahar, tumanning ehtiyoji sifatidagi ijtimoiy buyurtmasi; - ijtimoiy buyurtmani region va

viloyat ahamiyatiga molik qonun va hujjatlarda aks etishi; - inson to' o' risidagi kompleks fanga erishish, ilo' or pedagogik tajriba; - xato va kamchiliklarni sinashda rahbar va pedagoglarning intuitsiyasi va ijodkorligi; - tajrib-sinov ishlari; - chet el tajribalari.

Mamlakatimizda rivojlanib borayotgan innovatsion siyosat ta' lim oldiga muhim va mas' uliyatli vazifalarni qo' ymoqda. 2006 yil iyul oyida Sankt-Peterburg shahrida "Sakkizlik guruhi" tomonidan Sammitda qabul qilingan "XXI asrda innovatsion jamiyat uchun ta' lim" to' o' risidagi hujjat o' oyalarini yiriklashtirishni hisobga olishni va muammoning yechimini talab etadi. Fanni va innovatsiyani kelajakda rivojlantirish strategiyasida "innovatsion insonni" yaratish, ya' ni ishlashidan qat' iy nazar u innovatsiya va yangi bilimlarga moyil bo' lishi kerak. Bugungi kunda zamonaviy innovatsion yaroqlilik yuzaga kelmoqda.

Hozirgi milliy loyihalar saytida "innovatsion ta' lim" iborasi paydo bo' lmoqda va unda aytilishicha innovatsion ta' lim o' qitishni yangi bilimlarni yaratish jarayonida amalga oshirishni taqozo etmoqda. Bu esa bugungi kunda mavjud "Innovatsion ta' lim texnologiyalari" tushunchasi bilan yangi "innovatsion ta' lim" tushunchalarini bir-biridan ajratishni talab etmoqda. Ta' lim sohasi – mamlakatimizda birinchilardan bo' lib faol innovatsion harakatni boshladi. Ma' lum bosqichda XX asr oxirlarida bunday harakatlar yo' lga qo' yilgan edi. Masalan, 9 A.G.Rivin va V.K.Dyachenko tomonidan o' qitishni jamoaviy o' qitish, D.B.Elkonin, V.V.Davydov, L.V.Zankovlar tomonidan ilgari surilgan rivojlantiruvchi innovatsion ta' lim to' o' risidagi qarashlar o' z vaqtida ma' lum ahamiyat kasb etdi. Shu bilan birga boshqa innovatsion ta' lim texnologiyalari: dialektik o' qitish usullari (A.I.Goncharuk, V.L.Zarina), o' qitishning individual yo' nalishli usuli (A.A.Yarulov), "Ekologiya va dialektika" (L.V.Tarasov), evristik o' qitish (A.V.Xutorskoy) dialog madaniyati (V.S.Bibler, S.Yu.Kurganov), loyihali o' z-o' zini refleksiya (G.P.Shedrovitskaya) va b.q.larni keltirish mumkin.

Yuqoridagi keltirilgan texnologiyalar o' qitishda o' zlashtirishni yuqori ko' tarish, o' quv jarayonida qiziqtirishni, o' quv materialini tushunishni yaxshilashni, funksional savodxonlikni shakllantirishni, loyihali savodxonlikni, nazariy tafakkurni, ekologik va iqtisodiy tafakkurni, kommunikativlikni, ijtimoiy faollikni, fuqarolik ongini, o' z-o' zini anglash va boshqa vazifalarni hal etishga yo' naltirilgan edi.

Hozirda boshqa faoliyat sohalari, jumladan, ishlab chiqarish rivojlanishining innovatsion yo' liga o' tgach, ta' lim sohasi ularga faqat yetakchilarni tayyorlash funksiyasini bajardi. Lekin aslida esa boshqacha ko' rinish ko' zga tashlanadi. Ilgari jamiyat uchun uncha ko' p bo' lmagan va mustaqil shakllangan innovatorlar yetarli edi. Yuqorida sanab o' tilgan ta' lim texnologiyalari uchun innovatorlar faqat pedagoglar edi va ularning innovatsiyalari o' quvchilarda zaruriy sifatlarni shakllanishiga yo' naltirilgan bo' lib, innovatsion tafakkur va qobiliyatni innovatsion faoliyatiga yo' naltirishga e' tibor qaratilmagan. Bildirilgan fikrlar "innovatsion ta' lim

texnologiyalari” va “innovatsion ta’lim” tushunchalarini quyidagi tarzda ajratib, alohida qarab chiqishni talab etadi:

- innovatsion ta’lim texnologiyalari va dasturlari ;

– bu barcha ta’lim texnologiyalari, yaratuvchi va ularni rivojlantiruvchi pedagog innovatsion faoliyatining natijasi hisoblanadi.

Innovatsion ta’lim – bu shunday innovatsion ta’lim texnologiyalari va dasturlariki, unda pedagog innovatsion faoliyati natijasi bo‘lib, o‘qitilayotganlar innovatsion o‘oyalarini yaratuvchisi (generatsiya) hisoblanadi; ishlab chiqarishning monoinnovatsionligi (mutaxassislar innovatsiyasi) ta’limning monoinnovatsion - (pedagog innovatsiyasi) emasligiga to‘o‘ri keladi, uning innovatsiyaligi, pedagog innovatsiyaligi, ularning oqibati, o‘qitilayotganlarning innovatsiyasidir. Bu o‘rinda masalaning dolzarbligi mavjud “mono”innovatsion ta’lim texnologiyalarini “bi”-innovatsion xolatigacha rivojlantirishdan iborat. Bular bir qator chet el o‘quvchilari misolida ular tomonidan yaratilgan tajribalar, ixtirolar misolida o‘z amaliy isboti bilan tasdiqlangan. Bu o‘rinda zamonaviy fan yutuqlari asosida kuchli, talantli tafakkur orqali amalga 10 oshirilishini, ya’ni ixtiroli masalalarni hal etish nazariyasi IMEN yo‘li bilan hal etish mumkinligi isbotlangan.

Bir qator rivojlangan mamlakatlar ilmiy laboratoriyalarida (IMEN) IMENpedagogikaga “bilimlarni ixtiro qilish” deb nomlangan yangi metod yaratildi. IMEN ning integratsiya asoslari eng ko‘p tarqalgan barcha innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan birgalikda ishlab chiqildi. Buning qo‘shimcha samarasi – turli pedagogik texnologiyalarni amaliy dialektika tilida yozib chiqish imkonini beradi. Dunyodagi global o‘zgarishlar jarayoni, mamlakatimizdagi iqtisodiy va ijtimoiy–madaniy sohalardagi o‘zgarishlar, ta’lim tizimida tayyorlanayotgan mutaxassislarga jiddiy e’tibor qaratishni taqozo etadi.

Pedagogik ta’lim sohasida 80-90 yillarda kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimi yagona va yaxlit tizim sifatida innovatsion xarakter kasb etib, quyidagi jarayonlarga e’tiborni qaratganini ko‘ramiz:

- ta’lim alohidaligi (detsentralizatsiya) ma’lum regionlarda ushbu sohani mustaqil rivojlantirish va ma’lum mutaxassislarga “buyurtma portfeli” ni shakllantirish imkonini berdi;

- oliy o‘quv yurtlarini demokratlashtirish, pedagogik jarayonni tashkil etishning shakl, vosita va shartlarini belgilashda mustaqillikni ta’minlovchi imkoniyatni berdi;

- umumta’lim muassasalarini tiplariga muvofiq tarzda pedagog uchun o‘zining pedagogik faoliyatini loyihalash va o‘quvchilarni rivojlantirish vositasi sifatida o‘zi o‘qitadigan o‘quv fanidan foydalanishda erkinlik berish va bu borada umumta’lim maktablarining ehtiyojini hisobga olish uchun imkoniyatlar berdi;

- olinayotgan pedagogik ta'lim mazmuni va darajasini tanlash imkonini o'z ichiga oluvchi individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqishga mo'ljallangan o'quvchining shaxsiy qiziqishlarini qoniqtirish zaruratini ko'zda tutadi;

- uning turli darajadagi imkoniyatlar asosida qisqa muddat ichida professional ta'lim beruvchi mutaxassislarni tayyorlash imkonini beradi. Yuqorida aytib o'tilgan jarayonlar ma'lum davrlarda kuchli ta'sir etilgan bo'lsada, bu o'rinda an'anaviy tarzda kadrlar tayyorlashga nisbatan innovatsion jarayonlar o'rtasida ma'lum dialektik o'zaro boo'liqlik mavjudligini e'tirof etgan holda, an'anaviy va innovatsion ta'limning har birini o'ziga xos jihatlariga e'tiborni qaratmasdan bo'lmaydi.

An'anaviy pedagogik ta'lim mazmuni va tashkil etishi jixatidan aniq o'quv fani bo'yicha mutaxassis o'qituvchilarni tayyorlashga qaratilgan. Kasbiy-pedagogik tayyorgarlikdagi an'anaviy tizimda, faoliyatli yondashuv asosida o'quv-tarbiyaviy jarayon yotadi va bu jarayonda ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlar sub'ekt-ob'ekt tarzida yo'lga qo'yilgan. Bu yerda sub'ekt-o'qituvchi ma'lum chegaralangan sharoitda bo'lib, uning faoliyatini o'quv reja va o'quv dasturi boshqaradi va hamda munosabatlar qat'iy belgilab qo'yilgan. Ob'ekt-talaba ma'lum darajadagi bilim hajmi bilan chegaralangan.

An'anaviy ta'lim mazmun jihatidan o'zaro boo'liq avtonom faoliyat bilan belgilangan: o'qituvchini o'qitish faoliyati va talabani o'quv bilish faoliyati; o'qiyotgan talaba o'qituvchi rejasining ijrochisi va boshqaruv ob'ekti bo'lib faoliyat ko'rsatadi. An'anaviylikdagi o'quv jarayonida o'zaro faoliyat taqlid qilish, imitatsiya, namuna bo'yicha faoliyat ko'rsatish, ijtimoiy va shaxslararo o'zaro ta'sirning bir xildaligi, tashqi nazorat va natijani baholash, bularning barchasi bilish motivlarini qisqartirish, bilish motivlarini kengayishiga imkon bermaydi.

1990-2000 yillar davomida nazariya va amaliyotda pedagogik ta'limga yangicha yondashuvlar ishlab chiqildi. Amaliy jarayonlar "yuqoridan" va "quyidan" boshlandi. "Yuqoridan" harakat oliy ta'limga yangi o'quv rejalarini joriy qilinishi bilan boshlanadi. Yangi o'quv rejalariga ko'ra oliy ta'lim o'quv fanlarini kurslar bo'yicha mustaqil o'tish imkoniyatiga ega bo'ldi. Bunday "demokratik erkinlik" kafedralar va fakultetlar tomonidan o'zgacha ijodkorlik bilan qabul qilindi va bu "quyidan" bo'layotgan o'zgarishlar ko'plab "pedagog-novator"lar harakatini yuzaga keltirdi. Innovatsion harakatlarni bir nechta jumladan, tashkiliy, mazmunli, metodik ko'rsatkichlari yuzaga keldi va amaliyotga joriy qilindi. Ushbu xolatlar ko'plab pedagogika va psixologiya kefedralar yio'ilishlarining asosiy masalasi sifatida muhokamaga qo'yildi hamda davlat o'quv rejasi, dasturlari asosida har bir oliy o'quv yurti o'zlarining ishchi o'quv reja va ishchi o'quv dasturlarini ishlab chiqishga kirishildi.

Bu esa joylarda har bir fan o'qitilishining innovatsion texnologiyalarini joriy etish va qo'llash uchun imkoniyatlarni berdi. Mazkur o'zgarishlar respublikadagi barcha

oliy o'quv yurtlari o'quv rejalariga pedagogik-psixologik fanlar hajmini 20-25% gacha ortishiga sababchi bo'ldi.

Pedagogikaga oid adabiyotlarda innovatsiya jarayoni sxemasi beriladi. U quyidagi bosqichlarni qamrab oladi:

1. Yangi o'oya tug'ilishi yoki yangilik konsepsiyasini paydo qilish bosqichi, u kashfiyot bosqichi deb ham yuritiladi.

2. Ixtiro qilish, ya'ni yangilik yaratish bosqichi.

3. Yaratilgan yangilikni amalda qo'llay bilish bosqichi.

4. Yangilikni yoyish, uni keng tadbqiq etish bosqichi.

5. Muayyan sohada yangilikning hukmronlik qilish bosqichi. Bu bosqichda yangilik o'zining yangiligini yo'qotadi, uning samara beradigan muqobili paydo bo'ladi. 6. Yangi muqobillik asosida, almashtirish orqali yangilikning qo'llanish doirasini qisqartirish bosqichi. Yangilik kiritishning tizimli konsepsiyasi mualliflari innovatsion jarayonlarning ikki muhim shaklini farqlaydilar. Birinchi shaklga yangilik kiritishni oddiy ishlab chiqish kiritiladi. Bu ilk bor mahsulot o'zlashtirgan tashkilotlarga taalluqlidir. Ikkinchi shaklga yangilikni keng ko'lamda ishlab chiqish taalluqlidir. Yangilik kiritish ham ichki mantiq, ham vaqtga nisbatan qonuniy rivojlangan va uning atrof-muhitga o'zaro ta'sirini ifodalaydigan dinamik tizimdir.

Pedagogikaga oid adabiyotlarda innovatsion jarayoni kechishining 4 ta asosiy qonuniyati farqlanadi: – pedagogik innovatsiya muhitining ayovsiz bemaromlik qonuni; – nihoyat amalga oshish qonuni; – qoliplashtirish (stereotiplashtirish) qonuni; – pedagogik innovatsiyaning davriy takrorlanishi va qaytishi qonuni. Ayovsiz bemaromlik qonunida pedagogik jarayon va hodisalar to' o'risidagi yaxlit tasavvurlar buziladi, pedagogik ong bo'linadi, pedagogik yangilik baholanadi va u yangilikning ahamiyati va qimmatini keng yoyadi. Nihoyat amalga oshish qonuni yangilikning hayotiyliigi bo'lib, u erta yo kech, stixiyali yoki ongli ravishda amalga oshadi. Qoliplashtirish (stereotiplashtirish) qonuni shundan iboratki, unda pedagogik innovatsiya fikrlashni bir qolipga tushirish va amaliy harakatga o'tish tendensiyasiga ega bo'ladi. Bunday holatda pedagogik qolip (stereotip) qoloqlikka, boshqa yangiliklarning amalga oshish yo'liga to'siq bo'lishga majbur bo'ladi. Pedagogik innovatsiyaning davriy takrorlanishi va qaytishi qonunining mohiyati shundaki, unda yangilik yangi sharoitlarda qayta tiklanadi.

Pedagogik yangilik dastlab ayrim o'qituvchilarning faoliyatiga olib kiriladi. Keyingi bosqichda - sinalgandan va ob'ektiv baho olgandan so'ng pedagogik yangilik ommaviy tatbiq etishga tavsiya etiladi. V.A.Slastenin o'tkazgan tadqiqotlar o'qituvchining innovatsion faoliyatga kasbiy tayyorgarligini aniqlash imkoniyatlarini beradi. Ular quyidagi tavsiflardan iborat:

• mo'ljallangan yangilikni yalpi va uning alohida bosqichlari muvaffaqiyatini bashorat qilish;

- kelgusida qayta ishlash maqsadida yangilikning o'zidagi va uni tatbiq qilishdagi kamchiliklarni aniqlash;

- yangilikni boshqa innovatsiyalar bilan qiyoslash, ulardan samaradorlarini tanlab olish, ularning eng ahamiyatli va pishiqlik darajasini aniqlash;

- yangilikni tatbiq etishning muvaffaqiyatlilik darajasini tekshirish;

- yangilikni tatbiq etadigan tashkilotning innovatsiya qobiliyatiga baho berish.

O'qituvchining innovatsion faoliyati o'z ichiga yangilikni tahlil qilish va unga baho berish, kelgusidagi harakatlarning maqsadi va konsepsiyasini shakllantirish, ushbu rejani amalga oshirish va tahrir qilish, samaradorlikka baho berishni qamrab oladi. Innovatsion faoliyatning samaradorligi pedagog shaxsiyati bilan belgilanadi. O'qituvchini innovatsion faoliyatga tayyorlash ikki yo'nalishda amalga oshirilishi lozim:

- yangilikni idrok qilishga innovatsion shaylikni shakllantirish;

- yangicha harakat qila olishga o'rgatish. Oliy maktab o'qituvchisining innovatsion faoliyati oliy maktab pedagogikasining bosh muammolaridan biridir.

O'qituvchi innovatsion faoliyatining eng muhim komponentlaridan biri yuksak professionalizm – akmeologiya, yunoncha eng oliy nuqta, eng gullagan davr, yuksak professionalizm ma'nolarini beradi. Kasbiy intellektual yetuklik va mahoratni bildiradi.

O'qituvchi innovatsion faoliyatining eng muhim komponentlaridan biri kreativlikdir. Kreativlik termini angliya-amerika psixologiyasida 60-yillarda paydo bo'ldi. U individning yangi tushuncha yaratishi va yangi ko'nikmalar hosil qilish qobiliyati, xislatini bildiradi.

Ta'lim tizimida innovatsion uslublarni ishlab chiqishning zaruriyati Hozirgi sharoitda innovatsion faollik oliy ta'limning ham mazmun hamda tashkiliy tuzilmaviy jihatdan qayta ishlab chiqish bilan bevosita boo'liq. Bu jarayonlarning asosi bo'lib oxirgi uch, o'n yillikda pedagogik ta'lim nazariyasini tezkor ishlab chiqilishi bo'ldi. (A.A.Abdulina, Ye.V.Bondarevskaya, V.I.Zagvyazinskiy, V.S.Ilin, N.M.Kan-Kalik, V.A.Slastenin va b.q) Pedagogik ta'lim rivojlanishining zamonaviy innovatsion yo'nalishlarini ichida xususiy innovatsion nazariyani shaxsiy (xususiy) yo'nalishli ta'lim sohasidagi ishlanmalarni, ta'limni tashkiliy-tuzilmaviy modelini, ta'limni ko'p darajali tizimini rivojlantirishni ajratib ko'rsatish mumkin. Oxirgi o'n yillikda pedagogik innovatikani nazariy asoslari ishlab chiqilyapti. Ayniqsa, K.Anglovskiy M.V. Klarin, V.Ya.Lyaudis, M.N.Potaцnik, S.D.Polyakov, T.I.Shamova, O.T.Xomeriki, N.R.Yusupbekova, V.A.Slastenin va b.q.larning ishlarida pedagogik professionalizmni rivojlantirishning o'ziga xos tomonlarini aniqlash va oliy ta'limda o'qitish jarayonida bo'lg'usi o'qituvchining innovatsion imkoniyatlarini rivojlantirish olib borilayotgan ilmiy-tadqiqotlarning bahs mavzusi bo'lib qolmoqda.

Shaxsiy yo'nalishli ta'lim konsepsiyasi madaniy-tarixiy va faoliyatli yondashuvga asoslanadi (L.S.Выготский, A.A.Leontev, D.B.Elkonin, E.V.Ilenko,

V.V.Davydov, G.P.Shedrovitskiy, A.G.Asmolov) va bugungi kunda umummetodologik jihatdan V.V.Serikov, V.G.Sukerman, V.P.Zinchenko, L.N.Kulikovlarning ishlari alohida ahamiyatga molik. Tashkiliy-boshqaruv darajasida ushbu muammo bilan M.N.Kostikov, V.A.Boltovlar shuo‘ullangan. Ushbu konsepsiyaning yetakchi g‘oyalaridan biri pedagogik ta‘limda predmetli tayyorlashning roli va o‘rnini anglab yetish, predmetlarni o‘zlashtirish bilan asosiy e‘tibor o‘quvchilarni rivojlantirish vositasi sifatida predmetni o‘qitishga asosiy maqsad qaratiladi. Ushbu konsepsiyaning boshqa bir o‘oyasi o‘quv shakllarini konstruksiyalash bilan boo‘liq bo‘lib, bunda ta‘lim jarayoni yagona jarayon sifatida qaraladi, (xususiy o‘quv faoliyati) unda materialni anglab yetish va tadqiqot ishi birgalikda bo‘lg‘usi pedagogning shaxsiy pedagogik pozitsiyasi bo‘lib shakllanadi. Mazkur yondashuvda asosiy talablar quyidagi izchillikda: shaxs o‘zi uchun va boshqalar uchun ham asosiy boylik bo‘lib, bunda ta‘lim-oliy ta‘limdagi yaxlit pedagogik jarayon sifatida yo‘naltirilgan shaxsni o‘zgartirishga qaratilgan jarayondir.

Bunday ta‘limning bosh natijasi egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar emas, balki shaxs o‘shishiga qobiliyat, empatik o‘zaro munosabatlar va shaxsiy samaradorlikka qaratilgan yuqori ijtimoiy faollik tushuniladi. Hayotiy kelajakni amalga oshirish uchun inson ongli tarzda qayta o‘z-o‘zini faoliyatini yo‘lga qo‘yadi va buning uchun ta‘lim jarayoni imkoniyatlaridan foydalanadi. Ayniqsa, bu jarayon talaba yoshi davri, yoshlik davri ayni ushbu jarayonni yo‘lga qo‘yish uchun muhim bosqich davri hisoblanadi. Ushbu konsepsiyaning keyingi o‘oyasi pedagogik sub‘ektivlikni rivojlanishi bilan boo‘liq: talaba “o‘rganuvchi”, “o‘quvchi”, “o‘qitadigan” pozitsiya orqali o‘tadi. Agar oliy o‘quv yurti “o‘qish joyi va vaqti emas, balki yigit va qizlarni katta bo‘lish maydoni”(D.B.Elkonin) deb qaralsa, u holda ushbu oliy o‘quv yurtidagi pedagogik jarayon uni amalga oshirish orqali ta‘lim olayotgan talabaning o‘z-o‘zini rivojlantirishini faollashtiruvchi, hech bir narsa bilan qiyoslab bo‘lmaydigan pedagogik jarayonni ijodiy-o‘zini qayta qurish sub‘ekti ham talaba, ham pedagog uchun imkoniyatlar hisoblanadi. O‘qituvchi faoliyati ham o‘zgaradi: “usta” ishlari orqali bilimlarini pedagogik texnologiya asosida yetkazishdan, talabalarda pedagogik qobiliyatni shakllantirish maqsadida birgalikdagi faoliyatni tashkil etuvchi “maslahatchi” pozitsiyada talabalar bilan birgalikda uning kelajak kasbiy faoliyatini loyihalovchiga aylanadi. Shunga ko‘ra integrativ ta‘lim texnologiyalarini yo‘lga qo‘yish dolzarb bo‘lib qoladi. Ushbu masalada ta‘limni loyihalash bilan shuo‘ullanuvchi muammolar instituti bugungi kundagi dolzarb masalada yetakchilik qilmoo‘i zarur. Bundan tashqari oliy ta‘limda har bir fanlarni o‘qitish sohasida pedagogika va psixologiya fanlari bloki tezkor texnologik izlanishlarni amalga oshirish bilan shuo‘ullanishlari kerak. Pedagogik ta‘lim amalga oshirishining tashkiliy-tuzilmaviy modeli haqida alohida to‘xtalish kerakligi e‘tiborga loyiq. Bular: kichik darajadagi, ko‘p bosqichli va ko‘p darajadagi modellarga qaratilishidan iborat.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan har bir model mustaqil yaxlit ta'lim sifatida qaralib, ular o'zlarining jilo'alariga ega bo'lib, aniq ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy xolatlar bilan bevosita boo'liq. Kichik darajadagi tizim – bu oliy ta'limdagi an'anaviy tizim hisoblanib, u qat'iy hisoblanib, bunda tor mutaxassislar tayyorlanib, ta'lim jarayonida o'qitish variantlarini tanlash imkoniyati mavjud emas.